

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Мария Анастасова Семерджиева, дм

Декан на Факултет по обществено здраве, Медицински университет-Пловдив

Член на Научно жури съгласно Заповед № Р109-196/16.03.2023 г. на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „Доктор“.

Професионално направление: 7.4.Обществено здраве, докторска програма “Управление на здравните грижи”

Автор: Живка Георгиева Маргосян

Форма на докторантурата: редовен докторант към катедра „Здравни грижи”, Филиал Сливен към Медицински университет „Проф. Д-р П. Стоянов“ – гр. Варна

на тема: „ПРОУЧВАНЕ НА ПРОФЕСИОНАЛНАТА ПОДГОТОВКА НА СПЕЦИАЛИСТИТЕ ПО ЗДРАВНИ ГРИЖИ ЗА РАБОТА В ДЕТСКА ЯСЛА”

Научен ръководител: Доц. Анна Георгиева, д.оз.

ОБЩО ПРЕДСТАВЯНЕ НА ПРОЦЕДУРАТА И ДОКТОРАНТА

Представеният комплект материали на електронен и хартиен носител е в съответствие с изискванията за придобиване на ОНС „Доктор“ според Закона за развитие на академичния състав в РБ (ЗРАСРБ) и Правилника на Медицински университет – Варна.

Живка Георгиева Маргосян завършва средно специално образование специалност медицинска сестра-детски профил в ИПЗКССО „Д-р. Петър Берон”-гр. Сливен, а 1996г. надгражда професионалните си умения по същата специалност в Полувисшия медицински институт-Сливен. През 2001 г. придобива бакалавърска степен по „Социални дейности” при ВТУ „Св.Св. Кирил и Методий” – гр. Велико Търново. В следващите три години насочва своите интереси към икономическите науки и завършва две магистърски програми по „Финанси” и „Стопанско управление - здравен мениджмънт” във ВТУ „Св.Св. Кирил и Методий” – гр. Велико Търново. Във връзка с бъдещите си професионални планове 2015 г. придобива трета ОКС Магистър по „Управление на здравните грижи” в МУ „Проф. д-р Параскев Стоянов”- гр. Варна.

Своят професионален път започва през 1982 г. като медицинска сестра в МБАЛ „Д-р И. Селимински” – АД гр. Сливен - Инфекционно отделение. От 2015г. след успешно издържан конкурс заема АД “Асистент” в МУ- Варна, Филиал-Сливен.

Владее руски и английски език на добро ниво.

АКТУАЛНОСТ НА ТЕМАТИКАТА

Българският законодател дефинира детските ясли като организационно обособени структури, в които медицински и други специалисти осъществяват отглеждане, възпитание и обучение на деца от тримесечна до тригодишна възраст. Подчертана е водещата роля на медицинските специалисти в детските ясли. Медицинските сестри отговарят за цялостната работа с групата, включително провеждането на занимания с децата по указания на педагога на яслата и с негово участие.

Същевременно знанията и уменията на медицинските специалисти от базовото обучение са ориентирани предимно към медицинските аспекти на помощта, а теми като спецификите в ранна детска възраст, психологически потребности на децата и родителите им, влиянието на семейната среда и семейноцентрирани практики, развитие на капацитет за подкрепа на децата и семействата за позитивно родителство и ранно стимулиране на децата са слабо разглеждани. Безспорна е нуждата от непрекъснато обучение и обновяване на наличните знания, умения и опит в медицинското познание, техниката и технологиите. Продължаващото медицинско обучение трябва да поддържа, актуализира и разширява знанията и уменията, придобити по време на следването и специализацията. Към работещия в детски ясли медицински персонал обаче няма изискване за допълнителна специализация за работа с малки деца, насочена към дейности извън чисто медицинските грижи за детето. Решенията за продължаващо професионално развитие имат индивидуален характер и проучванията показват, че медицинските сестри като цяло рядко участват в обученията.

Затова и темата на дисертацията може да се дефинира като една от важните научно-приложни дискуссионни области свързани с повишаване на компетенциите и качеството на работа на медицинските специалисти в детските ясли.

ХАРАКТЕРИСТИКА И ОЦЕНКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Дисертационният труд съдържа 159 стандартни страници и е онагледен с 42 фигури, 7 таблици, 2 схеми и 7 приложения. В структурно отношение научната разработка включва: въведение; литературен обзор (70 стр.); цел, задачи, материал и методика на научното изследване (14 стр.); резултати и обсъждане (29 стр.); четвърта глава “Практически подходи за поддържане и усъвършенстване на педагогическата подготовка на специалистите по здравни грижи, работещи в детски ясли” (34 стр.); изводи, предложения, приноси и заключение (6 стр.); използвана литература (13 стр.); приложения (43 стр.). Структурата на дисертацията обхваща в логическа и смислова цялост изследователските намерения на докторанта.

Дисертационният труд започва с **въведение**, в което докторантът поставя значимостта на избраната тематика и необходимостта от нейното разработване.

Следва **литературен обзор**, чиято структура съответства на концепцията на дисертацията, разработена от автора. Използвани са 247 литературни източници, от които 125 на кирилица и 122 на латиница. Цитираната литература е съвременна и актуална, съответства на разглежданата тема.

Оригинален е подходът да се разгледат последователно нормативната рамка на организацията и дейността на детските ясли в страни с различен икономически и политически характер и България. Ясно са открити съществените разлики между отделните страни и положителните практики.

Отделено е специално внимание на нормативната уредба, свързана с категориите професионалисти и изискванията към тяхната професионална подготовка за работа в детските ясли. Обединяващото за всички тях е, че подчертават значимостта на обучението и грижите за децата в ранна детска възраст и въвеждат строг контрол върху качеството на полагащите грижи от страна на различните специалисти. В екипите, в които са включени специалисти по здравни грижи задължително се изисква от тях допълнителна педагогическа подготовка за работа с деца в ранна възраст.

Представени са много детайлно нормативната уредба, устройството и дейността на детските ясли в България, като докторант Маргосян компетентно описва слабостите по отношение на тяхното управление. Подчертано е отсъствието на единен и систематичен подход в педагогическата подготовка на специалистите по здравни грижи, имащи право да работят в детска ясла.

Така представеният литературен обзор е доказателство за задълбочената теоретична подготовка и научни познания в изследваната тематика надокторант Маргосян. Изключително професионално е синтезирано огромно количество информация по темата, която е представена в обобщен вид. Този подход при представяне на литературата показва висок потенциал за научноизследователска работа.

Целта и задачите на дисертационния труд са формулирани ясно и точно. Изведени са три хипотези, свързани с нивото и необходимостта от педагогическата подготовка на медицинските специалисти, работещи в детски ясли.

Подбрани са подходящи **логически единици** за реализация на поставената цел и формулираните хипотези. От една страна са групата на лица, които имат възможност да оценят педагогическите познания на работещите медицински специалисти в детска ясла - студенти и специалисти по здравни грижи, педагози от съответните заведения и родители с деца в детски ясли (546 бр.). Втората категория включва 31 експерти, работещи като директори на детска ясла; ръководители на Филиал „Детски ясли“ към Дирекция „Здравеопазване“; хабилитирани преподаватели, участващи в процеса на формиране на професионалната компетентност на специалистите по здравни грижи, чиято задача е да дадат оценка на предложените от докторанта подходи за усъвършенстване на педагогическите умения на медицинските специалисти, обгрижващи деца в яслена възраст. Мащабността на проучването гарантира много добра представителност на извадките и значимост на получените резултати.

Технически единици на наблюдението са Медицински университет–Варна и неговите филиали, а така също и филиали „Детски ясли“ в градовете Сливен, Варна, Велико Търново и Шумен. Отлично решение на автора е да съсредоточи своите проучвания върху единици от един регион на страната, което осигурява хомогенност на извадката.

Използван е богат набор от методи за събиране и обработка на първична информация:

- Документален метод – проучена е нормативната уредба в национален и международен аспект относно професионалната подготовка и следдипломната квалификация на професионалистите по здравни грижи, свързани с педагогическата им дейност в детска ясла.
- Анкетен метод – разработени са четири оригинални изследователски анкетни карти за различните логически единици - студенти, специалисти по здравни грижи, педагози и родители. На базата на задълбочено познаване на фундаменталните и приложните научни изследвания в областта докторант Маргосян е подбрала подходящ набор от въпроси, които да дадат отговор на заложените от нея хипотези.
- Полуструктурирано интервю за проучване на отношението и нагласите на експертите по основни проблеми, свързани с педагогическата дейност на професионалистите по здравни грижи, заемащи длъжност „Медицинска сестра“ и „Акушерка“ в детска ясла и приложимостта на предложените практически подходи от докторанта.
- Статистически методи - приложени са целесъобразно богат набор от статистически анализи.

Раздел „Резултати и обсъждане“ представя същинската част на научния труд. В хода на проучването са получени и успешно анализирани, систематизирани и онагледени голям брой резултати, подходящо илюстрирани с таблици и фигури. Дискусиите са изградени изцяло върху получените резултати. Работата би била по стойностна, ако бе направена връзка с известните досега литературни данни, което щеше да подчертае още по-добре приносите на представената дисертация и актуалността на тематиката.

Четвърта глава представлява логическо продължение на резултатите от предходната глава. Представени са редица практически подходи за поддържане и усъвършенстване на педагогическата подготовка на специалистите по здравни грижи, работещи в детски ясли. Детайлно са разработени критерии и фиш за оценка на педагогическата дейност на специалистите по здравни грижи, система за оптимизиране на педагогическата дейност, план за взаимодействие на специалистите по здравни грижи, работещи в детска ясла с родителите и план за продължаващо следдипломно обучение на специалистите по здравни грижи. Много интересно е решението на докторант Маргосян да потърси оценка на тяхната значимост и приложимост чрез проучване експертното мнение

на компетентни специалисти в областта. С оглед по-голяма задълбоченост би било добре да се включат повече въпроси в анкетните карти, касаещи направените предложения, за да се осигури логическа връзка между тях и описаните резултати в трета глава.

Като естествено заключение от получените резултати и тяхната интерпретация са направени редица изводи. Въз основа на тях докторант Маргосян формулира конкретни препоръки към всички институции, имащи пряко отношение към дейността на детските ясли – Министерски съвет, Българската асоциация на професионалистите по здравни грижи, Общинските дирекции „Здравеопазване“ и Директорите на детски ясли.

НАУЧНИ ПРИНОСИ И ПРАКТИЧЕСКИ РЕЗУЛТАТИ В ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Приносите на дисертационния труд могат да бъдат групирани в три основни направления:

Теоретични приноси

- Извършен е сравнителен анализ на нормативната рамка на организацията и дейността на детските ясли в редица страни и България, както и изискванията към професионалната подготовка за работа в детските ясли на различните категории професионалисти.
- Задълбочено е проучено състоянието на професионалната подготовка (с акцент върху педагогическата) на специалистите по здравни грижи, за работа в детска ясла.
- Изследвано е равнището на удовлетвореност на родителите на деца, посещаващи детска ясла, от професионалната компетентност, свързана с грижите, възпитанието и обучението на тяхното дете в детската ясла, както и от взаимодействието им със здравните специалисти.

Методически приноси

- Разработена е авторска изследователска методика за проучване на професионалната подготовка (с акцент върху педагогическата) на специалистите по здравни грижи, за работа в детска ясла.

Практико-приложни приноси

- Разработени са авторски модел на система за контрол и оценка на педагогическата дейност, авторски модел на система за оптимизиране на педагогическата дейност и единен модел на система за следдипломно обучение на медицинските специалисти, работещи в детската ясла.
- Доказана е практическата приложимост на предложените подходи за поддържане и усъвършенстване на педагогическата подготовка на специалистите по здравни грижи, работещи в детска ясла чрез експертната им оценка.

АВТОРЕФЕРАТ И ПУБЛИКАЦИИ ПО ТРУДА

Авторефератът (92 стр.) по структура и съдържание отговаря на изискванията и отразява основните резултати, получени при изпълнението на поставената цел и задачи. Във връзка с дисертационния труд са публикувани 3 научни статии, които са представени като научни съобщения в два национални и един международен форум. В две от научните разработки докторант Маргосян е самостоятелен автор, което подчертава нейното научно израстване в уменията да разгърне самостоятелно един научен проблем.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Докторант Живка Маргосян е съумяла да организира и анализира задълбочено и изчерпателно научно проучване. Дисертационният труд е изключително актуален за нашата страна, с добра постановка на научното изследване, изпълнен прецизно и осигуряващ нови знания, които допринасят за развитие на науката и практиката.

Поради гореизложеното, предлагам на почитаемото Научното жури да присъди на докторант Живка Георгиева Маргосян образователната и научна степен „Доктор” по докторска програма „Управление на здравните грижи”, направление 7.4. „Обществено здраве”.

18.04.2023 г.

Рецензент:.....

/проф. д-р М. Семерджијева, дм/